

Reflektioner

efter första hösten med Café Existens.

Det handlar om att försöka begripa den svårbegripliga existensen och att utveckla ett samtal om detta. Cafét får gärna vara platsen där man är på sitt klokaste, dryftar olika ämnen i vidsynt anda och intresserar sig för hur problem går att lösa på bästa sätt. I allmänhet finns det inget självklart rätt och riktigt: om man gör en riktig åtgärd, finns det en annan åtgärd som man inte gör och kanske var den ännu riktigare. Bedömningen kan man först göra i efterhand men även den är osäker eftersom man inte har fullständig kunskap. Men tanken bakom ett existenscafé är likväl att man handlar bättre, ju mer man förutser de problem som varje förslag för med sig. Samtal är ett av medlen för detta.

Vi är en del av världen – hösten har varit en tid av vanvett och storhet i samband med krig, flyktingkatastrofer och i detta en period av stor generositet från vårt eget land – och hösten avslutas med en möjliga världsavgörande överenskommelse om klimatet, i det sargade Paris, en demonstration av hur viktiga åtminstone vissa konstruktiva samtal kan vara.

Nu har vi haft de första sex caféerna och jag som cafévärd skriver om det som stannat kvar efter mötena. Två inledningar finns publicerade i anslutning till denna reflektion. Det finns plats för kommentarer och synpunkter i ett kommentarsfält. Jag hoppas att Café Existens ska motsvaras av detta Forum Existens där man vågar lufta sina bästa tankar.

*

Mohammad Ammouri var utbildningschef i Damaskus för FN:s utbildningsprogram för palestinska flyktingar, UNWRA, men tvangs fly från kriget och hamnade i Tanums kommun där han blev elev åt mig i svenska, underliga händelse. Han inledde ett Café Existens om situationen i Mellanöstern och underströk att människorna i Syrien liksom de flesta andra platser är uppkopplade på Internet nuförtiden. Detta innebär att de ser bilder av människor som lever under mycket bättre förhållanden än de själva har. Men när de kräver förbättringar av sina villkor, möts de av våld från sina korrupta regeringar. Det sociala missnöjet såg han som upprorens grundval – att missnöjet sedan utnyttjas av islamistiska fanatiker är en annan sak (men en sorglig sådan); den enda hållbara lösningen är att despoterna lämnar makten och länderna går genom en social och ekonomisk utveckling.

Detta tål att tänka på som något riktigt lugnande med tanke på alla de flyktingar som letat sig till Sverige sedan Mohammad höll sitt anförande. De som kommer längtar efter fredliga levnadsförhållanden, detta är den enda rimliga utgångspunkten för varje samtal om sådana frågor. Efter kulregnen i Paris är alla en smula på sin vakt, givetvis, men man ska komma ihåg att människor flyr till Europa för att de *inte* vill ha krig. Och det är i samtal och samarbete med dessa flyktingar vi gör den viktigaste personliga insatsen för världens fredliga framtid. I samma process kan vårt eget samhälle förnyas.

*

Jag pratade själv om att alla människor behöver en viss grad av självkänsla och självförtroende om de ska kunna leva och att denna självkänsla kan vara mer eller

mindre lättstörd, mest kanske i ungdomen medan man håller på att vänja sig vid ett liv under eget ansvar. Det som på allvar hotar min självkänsla är olidligt, det måste bekämpas. Det enklaste är att det finns en fiende som står för det onda i världen vilket jag, som står på den goda sidan, kämpar mot. Då kan jag också tro att jag gör världen bättre. Eftersom mitt behov är så stort, hittar jag också något ont att bekämpa. (Hela texten finns på Forum Existens.)

*

Det fjärde caféet handlade om prekariat och basinkomst. Ordet prekariat är myntat av Guy Standish och syftar på den ganska stora del av befolkningen, också i rika länder, som lever på korttidsvikariat och tvingas leva under ständig oro för varifrån pengarna ska komma till nästa månads hyra. Myriel Axelsson inledde och förde fram tanken på basinkomst, det som tidigare har kallats medborgarlön, som förslag till lösning. Alla människor ska ha rätt till en basinkomst, tillräcklig för överlevnaden. Detta skulle ge dem(oss) en trygghet och även en större frihet att forma sina liv som de själva vill ha dem. Ur statens synpunkt skulle ett sådant system förenkla administrationen när man kan lägga betydligt mindre tid för individuell prövning av sociala bidrag. Det finns också några ställen i världen där man prövar eller ska pröva idén, bland andra Finland där en utredning har tillsatts.

*

Jag menar ju att detta är en bra idé och när jag tänker på den, kan jag ställa den i kontrast till de olika visionerna om intelligenta robotar som ska fylla världen, göra det tråkiga jobbet och spara skattepengar i åldringsvården. Snart nog kan robotar klara många saker mycket bättre än människorna. Men en fråga blir då vad människorna ska göra. Med tiden behövs det mindre och mindre mänsklig övervakning av processindustrier till exempel, de kommer att kunna sköta sina egna reparationer och även sköta transporter med hjälp av robotstyrda fordon.

En fråga kan bli vad man då ska med människorna till, men det är en konstig fråga eftersom den bara kan ställas av människor. Oftast ställer man inte frågan vad man ska ha sig själv till. I själva verket är det väl en arbetsgivarfråga, varför ska jag anställa folk när det finns robotar som är mycket lydigare? – dvs robotarna skulle konkurrera ut löntagarna. Oron hos chefer är väl att robotarna skulle konkurrera ut cheferna som ett nästa steg – men troligen behöver varje system av robotisering en mänsklig vilja som pekar ut vad som är väsentligt i varje situation och denna vilja hänger samman med den mänskliga utsattheten, hennes dödlighet, det sårbara i henne.

En basinkomst skulle ge människorna bättre förutsättningar att själva bestämma vad som är viktigt i livet och vad de strävar efter. Basinkomsten kunde inte vara hög: livet behöver fortsätta kräva något av oss och att klara sig på den låga basinkomsten skulle även det vara krävande.

Samhället är i grund och botten till för att organisera försörjningen av befolkningen, dvs människorna. Denna organisation måste skötas, vilket sker av människor och maskiner i företag och institutioner. Idag när denna organisation ger så fantastiska överskott i de rikare länderna – och många länder blir rikare – finns det en möjlighet att fördela det så att alla får sin lilla del – och frihet att göra vad de vill med den (förutsatt

att produktionsapparaten hålls igång, utvecklas och klimatanpassas, vilket inte är någon liten uppgift).

Här i Bottna tror jag det skulle bli fler odlingar, fler inlagda grönsaker och marmelader, större julmarknader och även fler människor som arbetar i den virtuella värld som fortsätter utveckla sig på Internet, liksom konstnärer som kan se lite lugnare på sin försörjning. Och ett antal konstnärer som intresserar sig för sådana uttryck som de nya teknikerna möjliggör.

Med basinkomst skulle det bli enklare att göra småskaliga saker och leva småskaliga liv och varje människa kunde ta ställning till hur hon vill ha det under himlen, som ett svar till alla påstående om "hur det kommer att bli" i framtiden, vilket i grunden är en härskarteknik för dem som vill dra fördel av sin tänkta framtid, men människorna vill helst bestämma själva om den.

*

Åtminstone tills vidare kommer vi att fortsätta sätta barn till världen som växer medan vi blir äldre och tar över när vi dör. Så kan det fortsätta tills även solen dör och himlen störtar in, vilket sägs ta några miljoner år.

Men jag anar samtidigt en annan diskussion här, som handlar om den riktiga betydelsen av förnyelse och djärva satsningar, förverkligande av idéer genom stora ansträngningar. Idyller är bra men de blir tråkiga efter ett tag, det är därför folk skaffar sig en sommarplats för sina vinterdrömmar. Livet resten av året kanske behöver vara fyllt av ambitioner, ansträngningar, segrar och nederlag?

– Ett enkelt liv på landet är något helt annat än en sommaridyll och kan vara hårt nog och betydligt mera fyllt av verklighet än ett ordinärt stadsliv, men hur verkligt blir det om en basinkomst räddar varje månad och minimerar de risker som ändå hör till människolivet?

*

Catharina Göransson inledde om begreppet "det heliga", bland annat utifrån erfarenheterna från Bottna kulturkyrka under 2014-15. Hennes fråga: vill vi verkligen leva i en värld där ingenting är heligt? Med hjälp av några forskare-tänkare återför Catharina det heliga som något mitt i existensen: människan lever i ett mysterium, i ett liv som hela tiden har döden som sin förutsättning (ty om vi icke dog, levde vi heller icke) – undret och det heliga befinner sig mitt i, man kan få syn på det och konsten kan hjälpa en. Hennes inledning var också en kommentar till diskussionen om svenskarna som "det gudlösa folket" i David Thurffjells bok med samma namn. (Hela texten finns på Forum Existens. Mer om Bottna kulturkyrka finns under fliken Konst på denna hemsida)

*

Stellan Welin avslutade höstens caféer under temat Rätten till vår död. Han är ordförande i riksföreningen Rätten till en värdig död. Det handlar om den döendes rätt att inför en oundviklig och plågsam dödsprocess välja att ta sitt liv, också i situationer där hon av kraftlöshet inte själv kan genomföra handlingen. För en fysiskt frisk människa är frågan om självmord inget juridiskt problem: hon bestämmer själv om hon ska leva eller dö. Följaktligen är det heller inte straffbart om en medmänniska

underlättar självmordet så länge hon inte är aktiv i själva den dödande handlingen. Detta gäller även läkare och annan sjukvårdspersonal – men en läkare som fälls för medhjälp till självmord förlorar sin läkarlegitimation och sitt jobb; motsvarande gäller för annan sjukvårdspersonal. Detta vill föreningen ändra på och pekar på ett antal exempel där detta skett: Schweiz, Benelux-länderna, vissa stater i USA med flera platser tillåter dödshjälp på vissa villkor.

Det blev diskussion och motargumentet gick längs tanken på “det sluttande planet” – om vi har dödshjälp, hur ska en hopplöst sjuk människa motivera att hon vill ha livsuppehållande behandling i det längsta? Varför ska sjukvården lägga pengar på en hopplös sak? Svaret var att beslutet ovillkorligen måste ligga hos den sjuka.

*

En berättelse från en deltagare i diskussionen: en sjuk tog inte emot smärtlindring och plågades svårt i sitt slutskede för att i själva dödsögonblicket klarna och dö med ett leende på läpparna. Jag är själv nyfiken på detta ögonblick som livet ändå har som slutmål och bestämmelse och jag ville gärna vara vaken när det inträffar, vad är det “gå ur tiden”? – betyder inte det att tiden upphör för den som dör? Och vad skulle det väl vara? Jag skulle inte vilja dö sövd, men morfin är nog trevligt när man inte längre riskerar att bli missbrukare. Men: om jag sväljer gift eller får smärtlindring, skulle jag då få en annan slags död än om jag dör utan hjälpmedel? – Eftersom detta rör sig kring de yttersta tingen, dvs sådant om vilket vi intet kunna veta, finns det inga svar.

*

Caféerna har spämt över ganska vida fält men om samma sak, att leva sitt liv så gott det går. Om man då gör klart för sig att detta liv verkligen är begränsat och hela tiden rör sig nära den gräns där det upphör, tror jag man kan få mera hållbara kriterier för vad som gör ett liv gott. Troligen kan man säga att mycket av det som anses eftersträvansvärt, framgång och pengar, bygger på en missuppfattning. Alla kan titta in i evigheten genom en dikt, en musik, en tanke eller ett famntag. Man kan bäva inför den titten, men det är dit vi är på väg, denna evighet eller tidlöshet är det som livet både slutar och börjar i.

Gunnar Bäck

Café Existens hösten 2015

19 september: Café Existens öppnade med lockrop och samtal om samtal.

3 oktober: Självkänsla, projektioner, sanning. Gunnar Bäck.

17 oktober: The crisis in the Near East and its origins. Mohammad Ammouri.

14 november: Prekariat, basinkomst och möjligheter i Bottna. Myriel Axelsson.

28 november: Bottna kulturkyrka och det heliga. Catharina Göransson.

12 december: Rätten till vår död. Stellan Welin.